

Nr 170.

Av herr **Sävström m. fl.**, om anslag för år 1921 till understöd
åt nykterhetsnämnderna m. m.

Det är ett sorgligt faktum, att, trots all under senare år genomförd rusdryckslagsstiftning, nykterhetstillståndet dock icke bättrats i vårt land. Man konstaterar detta icke allenast genom yttre iakttagelser, t. ex. genom ett stort antal värnpliktigas uppförande vid inryckningen till för- lidet års vapenövningar och genom det överallt, även på landsbygden, iakttagna förhållandet, att ungdom ända ned till 14-årsåldern i allt större utsträckning uppträder berusad. Åtskilliga tecken tyda också på, att alkoholkonsumtionen på sina håll ökats. Statistiken visar, att försälj- ningen av spritdrycker under det förgångna året visat betänkliga symptom på stegring, och det är därjämte icke svårt att konstatera, att antalet motboksinnehavare alltjämt ökas, och att det för närvarande finnes ungefär en million personer, som inneha motböcker. Ökningen i antalet motböcker från november 1918 till oktober 1920 uppgår till icke mindre än 32 % av antalet vid förstnämnda tidpunkt.

Det som emellertid är betänkligast av allt är, att landsbygden numer även börjat alkoholiseras. Sedan 1850-talets brännvinslagstiftning har ju denna del av vårt land varit i det närmaste torrlagd. Nu har man emellertid i allt mer ökad utsträckning börjat även där förskaffa sig motböcker.

Härtill kommer en annan sak, att under de senaste åren nykterhets- arbetet på en hel del håll i vårt land gått tillbaka, och att man sålunda icke överallt kan påräkna den uppfostrande verksamhet, som nykterhets- organisationerna hittills utövat.

Man kan fråga sig vad orsaken kan vara till dessa sorgliga förhållanden. Att kriget och dess följder har påverkat utvecklingen, torde vara självklart. Förtjänsterna ha under de gångna krigsåren varit stora, varigenom nöjes- och njutningslystnaden kunnat tillfredsställas. Sensationerna under kriget ha hos folket skapat en viss moralisk förslappning, som visat sig i tillbakagång av alla ideella strävanden, och även nykterhetsrörelsen har rönt inverkan därav. Men också det nu tillämpade försäljningssystemet bär nog en del av skulden. Det har icke verkat på det sätt många önskat och väntat. På sätt och vis har det åstadkommit samma psykologiska fenomen, som uppstod under kristidens ransoneringssystem. Envar erinrar sig hur detta system verkade. Alla hade klart för sig, att man hade nästan en skyldighet att använda kristidskortet, även då behov icke förelåg. På samma vis har motboks-innehavaren i regel tagit ut all den sprit han är berättigad till. Det som ej förtäres, överläter han åt andra eller lagrar för kommande behov. Det betraktas av ingen som någon skam att inneha en motbok, tvärtom anses detta vara ett tecken på, att man är en respektabel person. Härtill kommer, att det är förenat med ekonomisk vinst att utlåna sin motbok, något som varit hittills mycket svårt att förhindra. Hur egendomligt det än kan vara, synes ock ett egendomligt missförstånd råda ifråga om rättigheten att erhålla motbok. På sina håll tyckes man hysa den uppfattningen, att vederbörande bolag rent av är *skyldigt* att utlämna fyra liter sprit i månaden, på andra håll lever man i den föreställningen, att riksdagen har bestämt, att var och en *skall* förtära just den i lagen angivna maximikvantiteten, ehuru väl den allmänt anses vara för stor.

Resultatet av allt detta är, att dels en massa människor skaffa sig motböcker, som förut aldrig förtärt sprit, dels att den allmänna konsumtionen har ökats i oroväckande grad.

Det kan visserligen sägas, att det nya försäljningssystemet knappast haft tillfälle att för landet i dess helhet visa sina verkningar, då det samma ej i någon större utsträckning blivit efterföljt av systembolagen, med undantag av Stockholm och vissa andra städer. Den statistik, som föreligger, visar nämligen, att de allra flesta bolag hittills blott schablonmässigt tillämpat den s. k. individuella kontrollen, ja vissa bolag ha icke i något enda fall begränsat inköpsrätten utan lämnat fyra liter i månaden till alla utan undantag, som begärt motbok.

På grund av kontrollstyrelsens bekanta cirkulär nr 71 torde nu

emellertid över hela vårt land förnyade försök komma att göras att realisera försäljningssystemets principer.

Under sådana förhållanden är det givetvis ett allmänt intresse att dessa försök underlättas och stödjas. Visserligen måste envar, som vill gå till botten med rusdrycksproblemet, säga sig, att förbudsvännernas tidigare uttalade farhågor rörande restriktionssystemets ineffektivitet och oförmåga att lösa den åtagna uppgiften av vad hittills förekommit bekräftats. För varje dag blir det allt mera uppenbart, att lösningen måste sökas på en annan väg: det totala och landsomfattande förbudets. Men detta bör icke hindra, att åtgärder komma till stånd, som lämpligen kunna vidtagas för att även under restriktionssystemets återstående tillvaro minska rusdryckskonsumtionens skadegörelser.

Vid sidan av nykterhetsundervisningen och den frivilliga nykterhetsverksamheten torde då knappast någonting för närvarande verka fördelaktigare i nykterhetsavseende än om de så kallade *nykterhetsnämnderna* trädde i tillfredsställande funktion.

Nykterhetsnämnderna äro nya kommunala institutioner, vilka skapades genom 1913 års lagstiftning om alkoholisters behandling. Då denna lagstiftning trädde i kraft först 1916, ha nykterhetsnämnderna endast omkring 4 års tid varit i verksamhet. Det är därför måhända för tidigt att fullt säkert döma om deras framtida möjligheter. Emellertid kan det lätt konstateras, att om dessa nya kommunala nämnder bleve organiserade på tillfredsställande sätt, de skulle kunna utöva en mycket gagnande nykterhetsverksamhet. Enligt nyss nämnda lagstiftning ålades nykterhetsnämnden att taga hand om och vårda dem, som äro hemfallna i dryckenskap. Det ansågs ej då nödvändigt, att varje kommun ovillkorligen skulle välja särskild nykterhetsnämnd, utan skulle fattigvårdsstyrelsen fungera som nykterhetsnämnd, om ej särskild sådan utsågs. De flesta av våra städer utsågo särskilda nykterhetsnämnder, varemot de flesta landskommuner låtit fattigvårdsstyrelserna fungera som nykterhetsnämnder. Emellertid har dessa nämnders uppgift blivit en helt annan och större genom 1917 års förordning angående försäljning av rusdrycker. Enligt denna har nämnden skyldighet att *övervaka nykterhetstillståndet* i dess helhet inom kommunen. Nämnden har sålunda skyldighet att ingripa, därest förhållanden föreligga, som äro ägnade att skada nykterhetstillståndet. Denna uppgift kan sägas innefatta förhållandena i allmänhet, övervakning av den lagliga handeln med rusdrycker

samt slutligen kontroll över den olagliga rusdryckstillverkningen och försäljningen.

Vad beträffar förhållandena i allmänhet, kan nämnden ha anledning att vid vissa tillfällen, då större antal personer samlas inom ett samhälle, söka åstadkomma, att rusdrycksförsäljningen upphäves under viss tid. Nämnden har även att ingå till myndigheterna med framställning om åtgärder, som kunna främja nykterhetstillståndet. Vad övervakningen av den lagliga handeln angår, föreskriver förordningen, att nämnden skall genom råd och upplysningar till försäljare söka förebygga missbruk av rusdrycker. Nämnden har också under vissa förhållanden rätt att avstänga personer från att erhålla motbok och kan dessutom hos vederbörande systembolag begära motboks indragning eller spritkvantiteten begränsad. Nämnden har sålunda fått en mycket viktig del av ansvaret i den s. k. individuella kontrollen. Även ifråga om att förhindra överlåtelser och langning samt förekomma, att oärliga ombud användas vid spritinköp, torde nämnden kunna uträtta åtskilligt. Men givetvis beror arbetets resultat delvis på, om ett gott samarbete kan etableras emellan systembolaget och nämnden.

Ifråga slutligen om den olagliga rusdryckshanteringen, så är det visserligen icke meningen, att nykterhetsnämnden skall träda i polisens ställe, men är det nämndens skyldighet att, när missförhållanden av ifrågavarande art förekomma, ingripa med hemställen om att lämplig åtgärd bör äga rum. Det torde ligga i sakens natur, att om nykterhetsnämnderna varit fullt rustade att möta den svåra period av lönnbränning, som ännu ej är avslutad, så skulle denna icke ha tagit så stor omfattning, som nu blivit fallet. Det bör också i detta sammanhang erinras, att nykterhetsnämndernas uppgift ingalunda är begränsad till att tjäna den nykterhetslagstiftning, som nu råder. Under en förbuds­lagstiftning ha dessa nämnder en, säkerligen ännu större, uppgift än för närvarande. Därvid dock utgångspunkterna naturligen bli­va helt andra och mindre motsägelsefyllda än för närvarande och arbetet förvisso på ett helt annat sätt för den verkligt intresserade inbjudande och resultatgivande.

Att nykterhetsnämnderna sålunda ha en omfattande och betydelsefull uppgift torde ligga i öppen dag, men tyvärr ha dessa nämnders organisation och verksamhet å de flesta platser hittills lämnat mycket övrigt att önska. Det är endast ett fåtal kommuner, som ådagalagt ett större intresse för denna verksamhet.

Vad först angår tillämpningen av 1913 års lagstiftning, så visar det

sig, att även i städerna, där man dock kunnat vänta ett större intresse, föga verksamhet hittills förekommit. En statistik, som för några år sedan utarbetades, visar följande resultat: Intill maj månad 1919 hade i 52 städer ingen som helst åtgärd vidtagits av nykterhetsnämnderna, i 26 städer hade vissa åtgärder av nämnden företagits, dock intet fall av internering, och slutligen att i 28 städer nykterhetsnämnden beslutat internering i ett eller flera fall. På landsbygden torde verksamheten vara ännu obetydligare. Att döma av de berättelser, som fattigvårdskonsulenterna meddelat från de omkring 900 under 1920 besökta kommunerna, existerade den praktiskt taget icke alls. Det torde bero delvis därpå, att lagstiftningen i åtskilliga avseenden är mindre tillfredsställande, men framförallt kan man söka anledningen i okunnighet, bristande intresse och otillfredsställande organisation. Däremot pekar all erfarenhet på att *behov* föreligger av en alkoholistvårdande verksamhet även på landsbygden. Ej minst visar det sig på fattigvårdens område, att en tillämpning av 1913 års lagstiftning är synnerligen behövlig. Härmed är dock ingalunda sagt, att interneringsmetoden skulle komma till någon större användning, utan är det framförallt de *förebyggande* åtgärderna, såsom övervakning, varning, ombyte av verksamhet och vistelseort m. m., som i största utsträckning torde behöva tillgripas.

Vad sedan angår nykterhetsnämndernas uppgift med hänsyn till rusdrycksförordningen, torde en större verksamhetslust här förspörjas. Att döma av de konferenser, som under det gångna året anordnats med nykterhetsnämnder inom ett tiotal olika län, är intresset för denna del av nämndernas verksamhet på sina håll ganska livligt. Man har där tagit sin uppgift mera på allvar och nedlagt ett betydande arbete, som redan visat resultat.

För att stärka intresset och få enhetlighet i arbetet har man på några håll gått i författning om att sammansluta nykterhetsnämnderna länsvis eller enligt försäljningsområde; så har exempelvis skett i Stockholm, Västmanlands, Norr- och Västerbottens samt Örebro län.

Erfarenheten har dock visat, att vissa omständigheter övat ett mycket hämmande inflytande på denna verksamhet. Flerstädes har man sålunda svävat i okunnighet om nykterhetsnämndens uppgifter. För avhjälpande av denna har en muntlig upplysningsverksamhet kommit till stånd, bl. a. genom fattigvårdskonsulenterna, som under sina besök i kommunerna göra sig underrättade om nykterhetsnämndernas verksamhet och lämna råd och anvisningar beträffande densamma.

Genom att tillita den föreläsningsverksamhet, som numera under skolöverstyrelsens överinseende anordnats i nykterhetsfrågan och även beträffande nykterhetsnämndernas uppgifter m. m. torde dessutom en effektiv hjälp i detta avseende kunna erhållas.

Om sålunda upplysningsverksamheten har börjat ordnas, så är det så mycket svårare att få till stånd en tillfredsställande organisation av arbetet. I stora kommuner har fattigvårdsstyrelsen i regel så mycket att göra, att föga tid finnes till övers för denna verksamhet. Det torde där vara lämpligast att utse särskilda nykterhetsnämnder. Men även där man så gjort, visar det sig i de vidsträckta kommunerna svårt att ordna arbetet, beroende på de stora avstånden och den tidsutdräkt, som vållas av sammanträdena. Det torde där visa sig såsom fallet redan är i de städerna, att det är lämpligt att utse en särskild delegation, bestående av några få medlemmar, som utför en del av nämndens uppdrag. På åtskilliga håll har det emellertid visat sig, nödvändigt att anställa avlönade personer att utföra en del av nämndens åligganden, särskilt gäller detta den viktiga uppgiften att undersöka de personers förhållanden, som äro anmälda till nämnden på grund av dryckenskap, samt beträffande övervakning av sådana personer, som nämnden ansett sig böra taga vård om. Men även kontrollen i övrigt torde i större samhällen, såväl städer som landskommuner, kräva att ersättning i någon mån kan beredas för den tidsförlust och kostnad, som med arbetet äro förbundna.

På ett och annat håll har man tänkt sig, att enskilda föreningar, t. ex. avdelningar av Skyddsvärnet, skulle kunna tjäna som organ för denna verksamhet.

Den största svårigheten ligger dock däri, att på de allra flesta platser inga medel stå till förfogande för en sådan verksamhet. Kommunerna ha i regel visat ytterst litet intresse att ekonomiskt säkerställa denna nya kommunala institution, och även där anslag beviljats äro medlen i de flesta fall alldeles otillräckliga för att möjliggöra ett tillfredsställande arbete. Det är otvivelaktigt, att om staten på det ena eller andra sättet lämnade kommunerna ett bidrag för denna verksamhet, betydligt större möjlighet att få arbetet utfört skulle uppstå.

Även av en annan anledning är ett statsbidrag till nykterhetsnämnderna önskvärt. För att kunna utföra sitt arbete tillfredsställande måste nämnderna intaga en självständig ställning. Erhålla de — såsom nu ofta är fallet — i någon form bidrag av systembolagen, komma de

lätt i en beroende ställning till dessa bolag och riskera därigenom sin ställning såsom övervakande organ.

Ur skilda synpunkter synes det sålunda vara i hög grad önskligt, att nykterhetsnämnderna komma i åtnjutande av statsbidrag för sin verksamhet. Att ett dylikt bidrag också lämnas, torde väl knappt möta något praktiskt hinder, då staten förfogar över den såkallade rusdrycksmedelsfonden, vilken just är avsedd att användas för sådana uppgifter, för vilka nykterhetsnämnderna äro instiftade.

Emellertid är det av största vikt att statsbidraget, då det gives, kommer till en god användning. Utan att i detalj försöka ange de villkor, som böra uppställas för detsammes utbekommande — riksdagen torde ju för övrigt efter angivande av de viktigare principerna kunna överlämna ärendets vidare utformning till Kungl. Maj:t — skall här nedan blott antydningssvis lämnas några riktlinjer.

Endast sådana nykterhetsnämnder, som tillsatts för sin speciella uppgift, böra ifrågakomma för erhållande av statsbidrag. Men därjämte torde krävas, att nämnden visar sig vara organiserad på ett så betryggande sätt, att verkligt resultat kan förväntas av dess arbete. Att uppställa en och samma organisationsform för hela vårt vidsträckta land, är givetvis omöjligt. Funktionärer av olika beskaffenhet bliva säkerligen å olika håll lämpliga. Å större platser finge dessa särskilt inriktas på uppgiften, att efter nämndens anvisningar och på dess ansvar utföra förberedande undersökningar angående personer, som till nämnden anmälts såsom hemfallna i dryckenskap. Övervakningen av sådana personer, som nämnden funnit falla under lagen om behandling av alkoholister, samt det personliga arbetet för återupprättande av i dryckenskap hemfallna individer skulle även höra hit; detsamma är förhållandet med de ganska omfattande och invecklade åtgärder, som måste föregå interneringen av alkoholister å anstalt samt likaså deras övervakning efter interneringstidens slut, varvid dock bör uppmärksammas, att beslut angående ansökan om internering bör fattas av nämnden i sin helhet. I händelse av brådska, såsom i fråga om farliga alkoholister, torde såsom i Stockholm är fallet, beslut kunna fattas av särskilda nämndens delegerade, vilka i övrigt böra ha den närmaste tillsynen och kontrollen över arbetet.

Jämväl det mångskiftande arbete, som betingas av det nuvarande försäljningssystemet, bör enligt nämndens anvisningar utföras av nämnda organ. Hit hör sålunda den ömtåliga uppgiften att företaga undersökningar beträffande personer, som uppgivits förverkat sina motböcker an-

tingen på grund av spritmissbruk eller genom olaglig överlåtelse av motbok. Vidare hör hit kontrollen över de s. k. ombudens verksamhet och i allmänhet övervakning av försäljningssystemets tillämpning. Det samarbete mellan nämnden och systembolaget, som åsyftar förbättring av nykterhetstillståndet, bör i främsta hand vila på ifrågavarande organ.

Första gången anslag beviljas, bör nykterhetsnämnd uppvisa en detaljerad plan för sin verksamhet samt därefter vara skyldig att årligen avgiva en redogörelse för arbetet.

Utöver vad nu är sagt torde statsbidrag efter prövning kunna lämnas för särskilda ändamål. I våra större städer liksom i stora landskommuner kunna vissa förhållanden, såsom förekommande olaglig försäljning av rysdrycker, missbruk av försäljningsrätten, övervakning av alkoholister etc. föranleda, att nykterhetsnämnden anställer särskilda ombud i skilda delar av kommunen för att biträda med övervakande av nykterhetstillståndet. I den mån sådana anordningar efter prövning befunnits lämpade för sitt syfte böra de kunna understödjas genom statsbidrag.

För de respektive nykterhetsnämndernas verksamhet är det av största betydelse att de få tillfälle rådföra sig med varandra, utbyta erfarenheter, åhöra instruerande föredrag och överenskomma om vissa enhetliga principer i arbetet. Hittills har detta kunnat ske i någon mån antingen genom ekonomisk uppoffring från enskilda ledamöters sida eller genom anslag från systembolagen. Det synes ej mer än rimligt, att statsbidrag bör kunna erhållas för anordnandet av dylika möten. Om bland annat som villkor för bidrag fordras, att planen för mötet skall godkännas av tillsynsmyndigheten, att bidrag endast kan erhållas för ett årligt möte, som anordnas länsvis eller för försäljningsområde, samt att bidraget utgår till representanter för nykterhetsnämnder enligt lämplig klass i resereglementet, torde något missbruk ej behöva befaras.

Såsom förut framhållits kräves på detta arbetsområde en kraftig upplysningsverksamhet. Endast en början kan anses vara gjord. Det torde därför vara nödvändigt att anställa en person, vilken i egenskap av konsulent kan biträda de många nykterhetsnämnderna och deras sammanslutningar med råd och anvisningar, upplysande föredrag o. s. v. För att göra det möjligt för konsulenten att nå nämnderna i största möjliga utsträckning, bör det uppdragas åt honom att regelbundet till dessa utsända ett tryckt meddelande, innehållande instruktiva uppsatser, svar på frågor o. s. v.

Även kostnaderna för detta upplysningsarbete bör bestridas av statsmedel.

I detta sammanhang vilja vi dock öppet uttala, att, då vi förorda anslag på sätt i denna motion sker, vi icke tro att ens därmed tillfredsställande resultat skola ernås. Men då i den allmänna diskussionen i nykterhetsfrågan man gång på gång möter försäkringar, att stora samhällsgrupper tro på vårt restriktionssystem såsom den bästa tänkbara anordning för rusdryckshandteringens ordnande och äro intresserade för dess rationella tillämpning, så ha vi velat medverka till att tillfälle beredes dem att under så gynnsamma betingelser som möjligt i gärning bestyrka detta förhållande. Vi utgå nämligen ifrån att om och i den mån dylika grupper finnas, särskilt de skola känna det såsom en ofrånkomlig plikt att på här berört område nedlägga ett effektivt arbete. I varje fall bör genom ett statsunderstöd av här föreslagen art den ödeläggelse, rusdryckstrafiken åstadkommer, kunna minskas och återhållas, varjämte restriktionssystemets både förmåga och begränsning bör fullständigt bliva ådagalagd.

Då det här gäller en såväl omfattande som betydelsefull uppgift, vilken ställer stora krav på statsbidrag, är det naturligtvis av stor vikt, att överledningen och kontrollen av verksamheten i hela landet blir den lämpligast möjliga. Kungl. Maj:t bör således dels fastställa närmare villkor för erhållande av statsbidrag, dels ock i sista hand besluta om fördelning av detsamma. Beträffande överledningen av verksamheten, granskning av ansökningar om statsbidrag o. s. v. torde socialstyrelsen, som redan nu är tillsynsmyndighet över alkoholistvården och därjämte har att lämna nykterhetsnämnderna ledning i deras arbete, vara den myndighet, som närmast bör ifrågakomma för nämnda viktiga uppgift. För den händelse socialstyrelsen erhåller nämnda uppdrag, torde det falla sig naturligt, att styrelsen träder i förbindelse med dem, som på detta område i övrigt förvärvat erfarenhet och insikt, i första hand kontrollstyrelsen och fattigvårdsinspektionen. Jämväl nykterhetsorganisationerna torde icke vägra att för detta arbetets planläggning lämna medverkan. Skulle det befinnas lämpligare att för ändamålet tillsätta en särskild delegation, bestående av exempelvis socialstyrelsens chef samt representanter för kontrollstyrelsen, fattigvårdsinspektionen, nykterhetsorganisationerna och den alkoholistvårdande verksamheten, torde ej heller en sådan anordning behöva möta några hinder.

Beträffande slutligen det belopp, som kan komma att krävas för den nu skisserade verksamheten, är det naturligtvis omöjligt att ens tillnärmelsevis ännu kunna företaga någon beräkning. Skall emellertid kommunerna erhålla ett verksamt stöd i sitt arbete på detta område, bör det belopp, som ställes till förfogande, ej tilltagas för knappt. Ur denna synpunkt synes det ej gärna kunna bliva fråga om ett mindre belopp än 150,000 kronor för innevarande och nästa år. Ehuru detta belopp kan anses stort, utgör detsamma blott en ringa bråkdel av de summor, som inflyta till statsverket genom rusdrycksförsäljningen. Och då beloppet, enligt vad ovan anförts, borde utgå ur rusdrycksmedelsfonden, kommer ett bifall till framställningen ej att medföra några ökade bördor för de skattdragande under nuvarande ekonomiskt svåra tider. Tvärtom torde nykterhetsnämndernas genom statsbidraget stegrade verksamhet vara ägnat att minska och begränsa rusdrycksmissbruket och därigenom även bereda en lindring i det ekonomiska betrycket inom stora folklager.

Då nykterhetsnämnderna just under detta år, på grund av de reformförsök, som nu igångsatts på initiativ av kontrollstyrelsen, äro i behov av ett kraftigt stöd för att kunna fullgöra sina åligganden, är det särdeles önskvärdt, att de snarast möjligt komma i åtnjntande av statsunderstöd, varför av ovan angivna belopp 50,000 kronor måste begäras på 1921 års tilläggstat. I särskild motion hemställes om ett anslag å 100,000 kronor på 1922 års stat.

På grund av vad ovan anförts, tillåta vi oss sålunda, efter därom av nykterhetsgruppen fattat beslut, hemställa,

att riksdagen måtte besluta, att av rusdrycksmedelsfonden måtte på 1921 års tilläggsstat ställas ett belopp å 50,000 kronor till Kungl. Maj:ts förfogande för att i huvudsak enligt ovan angivna grunder användas till understöd åt nykterhetsnämnderna samt till åtgärder, avseende att främja den uppgift, som åligger dessa nämnder.

Stockholm den 21 januari 1921.

Aug. Sävström.

A. Olsson.
Mora.

Julius Hedvall.

Ivar Vennerström.

J. A. Jonsson.